Vijeće
Europske unije

Bruxelles, 20. studenoga 2026.
(OR. en)

16209/26

SOC 782
ANTIDISCRIM 116
GENDER 179
JAI 1473
FREMP 363
COHOM 147
EDUC 470

POPRATNA BILJEŠKA

Od:	Glavna tajnica Europske komisije, potpisala direktorica Martine DEPREZ
Datum primitka:	3. studenoga 2026.
Za:	Thérèse BLANCHET, glavna tajnica Vijeća Europske unije
Br. dok. Kom.:	COM(2026) 602 final
Predmet:	IZVJEŠĆE KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU, EUROPSKOM GOSPODARSKOM I SOCIJALNOM ODBORU I ODBORU REGIJA *o napretku u provedbi nacionalnih strateških okvira za Rome s obzirom na Strateški okvir EU-a za jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma i Preporuku Vijeća o jednakosti, uključivanju i sudjelovanju Roma*

Za delegacije se u prilogu nalazi dokument COM(2026) 602 final.

Priloženo: COM(2026) 602 final

EUROPSKA
KOMISIJA

Bruxelles, 3.11.2026.
COM(2026) 602 final

IZVJEŠĆE KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU, EUROPSKOM GOSPODARSKOM I SOCIJALNOM ODBORU I ODBORU REGIJA

o napretku u provedbi nacionalnih strateških okvira za Rome s obzirom na Strateški okvir EU-a za jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma i Preporuku Vijeća o jednakosti, uključivanju i sudjelovanju Roma

{SWD(2026) 330 final}

Sadržaj

UVOD 1

I. PARTNERSTVA I INSTITUCIJSKI KAPACITETI 2

II. CILJEVI EU-a 5

U ovom se odjeljku preispituje napredak postignut u ostvarivanju sedam ciljeva iz Strateškog okvira EU-a za Rome. Za svaki su cilj navedeni relevantni glavni ciljevi iz Strateškog okvira EU-a za Rome za 2030., koji pružaju referentne vrijednosti u odnosu na koje se ocjenjuje napredak..... 5

II.I Suzbijati i sprečavati antiromizam i diskriminaciju 5

II.II Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost 7

II.III Promicati sudjelovanje jačanjem položaja, suradnjom i povjerenjem 9

II.IV Povećati djelotvoran jednak pristup kvalitetnom uključivom redovnom obrazovanju..... 11

II.V Povećati djelotvoran jednak pristup kvalitetnom i održivom zapošljavanju..... 13

II.VI Poboljšati zdravlje Roma i povećati djelotvoran jednak pristup kvalitetnoj zdravstvenoj skrbi i socijalnim uslugama 15

II.VII Povećati djelotvoran jednak pristup odgovarajućem desegregiranom načinu stanovanja i osnovnim uslugama..... 17

III. ROMI U REGIJI PROŠIRENJA 19

IV. DJELOVANJE EU-a 20

ZAKLJUČAK 25

UVOD

Europska unija (EU) temelji se na načelu da bi svi njezini građani trebali moći u potpunosti sudjelovati u društvu. Jednakost, uključivost i poštovanje temeljnih prava osnovne su vrijednosti EU-a na kojima se temelje njegovo zakonodavstvo, politike i djelovanja. Te su vrijednosti ključne za socijalnu koheziju, gospodarsku otpornost i dugoročnu konkurentnost. U tom kontekstu i u skladu s njezinim programom Unija ravnopravnosti Komisiji su nediskriminacija i uključivanje glavni prioritet. Promicanje jednakosti, uključivanja i sudjelovanja Roma sastavni je dio te obveze i pomaže u provedbi prava i načela sadržanih u Ugovorima i Povelji o temeljnim pravima.

Romi[1] su najveća etnička manjina u Europi s procijenjenom populacijom od 10 do 12 milijuna ljudi na cijelom kontinentu, od kojih više od 6 milijuna živi u EU-u[2]. Očekuje se da će se taj broj znatno povećati pristupanjem zemalja zapadnog Balkana EU-u. Unatoč stalnim mjerama na nacionalnoj razini i razini EU-a, mnogi Romi i dalje se suočavaju s diskriminacijom, antiromizmom i socioekonomskom isključenošću. Kako bi se uklonile te trajne nejednakosti, 7. listopada 2020. donesen je ojačani Strateški okvir EU-a za jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma za razdoblje 2020. – 2030. U njemu je utvrđeno sedam ciljeva na razini EU-a[3] te su prvi put predloženi glavni kvantitativni ciljevi EU-a za 2030. Njime se promiče „zajednički, ali diferencirani pristup" na temelju kojeg sve države članice rade na postizanju zajedničkih ciljeva na razini EU-a i provedbi minimalnih obveza, pri čemu svoje mjere prilagođavaju nacionalnim okolnostima i brojnosti svojeg romskog stanovništva. Očekuje se da će države članice sa znatnim brojem romskog stanovništva preuzeti ambicioznije obveze. Taj je okvir ojačan Preporukom Vijeća od 12. ožujka 2021. kojom se države članice pozivaju da se obvežu na donošenje i provedbu svojih nacionalnih strateških okvira za Rome. Provedba tih instrumenata EU-a podupire se nacionalnim kontaktnim točkama za Rome, financijskim sredstvima EU-a, mehanizmima praćenja i uzajamnim učenjem, što pruža zajednički okvir za djelovanje, odgovornost i koordinaciju, čime zajednički ciljevi postaju kolektivna obveza na europskoj razini.

U okviru dvogodišnjeg ciklusa praćenja Strateškog okvira EU-a za Rome sve države članice[4] Europskoj komisiji podnose izvješća o napretku u provedbi njihovih nacionalnih strateških

[1] Krovni pojam „Romi" odnosi se na niz različitih skupina romskog podrijetla kao što su: Romi, Sinti, Kale, Romaničeli i Bojaši/Rudari. Taj pojam obuhvaća i skupine kao što su Aškali, Egipćani, Jeniši, Domi, Lomi, Romi i Abdali te populacije koje putuju, uključujući etničke Putnike i stanovništvo koje se označuje administrativnim izrazom „gens du voyage", kao i osobe koje se izjašnjavaju kao Cigani, Tsigani ili Tzigani, pri čemu se ne negiraju njihova specifična obilježja.

[2] Vijeće Europe, povjerenik za ljudska prava (2025.), The Unheard 12 Million – Council of Europe Commissioner issues urgent wake-up call to act for Roma and Traveller rights („Ignoriranih 12 milijuna" – Povjerenik Vijeća Europe oglasio hitni poziv na djelovanje u vezi s pravima Roma i Putnika), 1. listopada 2025.

[3] To su sljedeći ciljevi: (i) suzbijati i sprečavati antiromizam i diskriminaciju, (ii) smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost kako bi se otklonile socioekonomske razlike između Roma i opće populacije, (iii) promicati sudjelovanje jačanjem položaja, suradnjom i povjerenjem, (iv) povećati djelotvoran jednak pristup kvalitetnom uključivom redovnom obrazovanju, (v) povećati djelotvoran jednak pristup kvalitetnom i održivom zapošljavanju, (vi) poboljšati zdravlje Roma i povećati djelotvoran jednak pristup kvalitetnim uslugama zdravstvene skrbi i socijalnim uslugama i (vii) povećati djelotvoran jednak pristup odgovarajućem desegregiranom načinu stanovanja i osnovnim uslugama

[4] Osim Malte.

okvira za Rome. Na temelju toga Komisija objavljuje konsolidiranu ocjenu napretka u cijelom EU-u. Ovo treće izvješće Komisije o provedbi obuhvaća kretanja u razdoblju od 1. lipnja 2023. do 31. ožujka 2025.[5].

Osim nacionalnih izvješća, ta se ocjena temelji na još dva izvora dokaza. Prvo, temelji se na istraživanju o Romima iz 2024., koje je provela Agencija EU-a za temeljna prava, a koje pruža usporedive podatke o položaju Roma[6]. Drugo, temelji se na doprinosima romskih i proromskih organizacija civilnog društva i drugih dionika (dalje u tekstu „dionici"), koji su prikupljeni u okviru tri ključne inicijative: inicijative Roma Civil Monitoring, dijaloga o provedbi s povjerenicom Lahbib i poziva na očitovanje. Ti doprinosi pružaju vrijedna saznanja o poteškoćama s kojima se dionici suočavaju u provedbi Strateškog okvira EU-a za Rome i načinima za njegovo poboljšanje.

Države članice poduzele su mjere za jačanje upravljanja i praćenja, borbu protiv antiromizma i diskriminacije te poboljšanje pristupa Roma obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenoj skrbi i stanovanju, među ostalim putem inicijativa koje financira EU. Rezultati istraživanja o Romima iz 2024. pokazuju poboljšanja od 2016., uključujući smanjenje ozbiljne materijalne ugroženosti i udjela mladih Roma koji ne rade, nisu u sustavu redovitog obrazovanja te nisu u sustavu obrazovanja odraslih (NEET), povećanje udjela Roma u plaćenom radu, veće sudjelovanje u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju te poboljšane uvjete stanovanja. Međutim, napredak je i dalje neujednačen među državama članicama i područjima politika te i dalje postoje znatne poteškoće u pretvaranju obveza politike u konkretna poboljšanja za Rome.

U ovom se izvješću ocjenjuje provedba nacionalnih strateških okvira za Rome i napredak u ostvarivanju ciljeva utvrđenih u strateškom okviru EU-a za Rome. Obuhvaća i kretanja u regiji proširenja i relevantne mjere na razini EU-a. Dopunjen je radnim dokumentom službi koji sadržava informativne preglede po zemljama koje je izradila Komisija te pregledom nacionalnih kvantitativnih ciljeva i prijavljenog napretka koji je pripremio Agencija EU-a za temeljna prava (vidjeti Dodatak).

I. PARTNERSTVA I INSTITUCIJSKI KAPACITETI

Djelotvorno upravljanje preduvjet je za provedbu nacionalnih strateških okvira za Rome. Iako su sve države članice uspostavile upravljačke strukture u čijem su središtu nacionalne kontaktne točke za Rome, i dalje postoje velike razlike u institucijskim kapacitetima, koordinaciji, sudjelovanju dionika i provedbi na lokalnoj razini. Te je strukture potrebno ojačati kako bi se osigurala djelotvorna provedba nacionalnih strategija. U tom su kontekstu dionici istaknuli trajne prepreke djelotvornom djelovanju na lokalnoj razini na temelju nacionalnih strateških okvira za Rome, posebno: fragmentirano upravljanje, nedovoljne kapacitete općina i političku osjetljivost koja utječu na prioritizaciju i provedbu mjera za uključivanje Roma. To upućuje na potrebu za snažnijom potporom na temelju izgradnje kapaciteta i tehničke pomoći.

Glavna postignuća

Sve države članice izvjestiteljice odredile su nacionalne kontaktne točke za Rome odgovorne za koordinaciju provedbe njihovih nacionalnih strateških okvira za Rome. U nekoliko zemalja poduzeti su koraci za jačanje funkcioniranja nacionalnih kontaktnih točaka za Rome

[5] Mjere provedene nakon izvještajnog razdoblja uključuju se u ovo izvješće samo ako nacionalne kontaktne točke za Rome o njima izvijeste Komisiju.
[6] Istraživanje je obuhvaćalo deset država članica (BG, CZ, FR, EL, HU, IE, IT, PT RO i ES) i tri zemlje kandidatkinje (AL, MK i RS).

povećanjem broja osoblja, poboljšanjem institucionalnih rješenja ili osiguravanjem dodatnih proračunskih sredstava[7]. U nekoliko slučajeva nacionalne kontaktne točke za Rome izravno sudjeluju u mehanizmima praćenja i koordinacije programa[8]. To pomaže u boljoj integraciji prioriteta koji se odnose na uključivanje Roma u šire socijalne i kohezijske politike. Na primjer, u Slovačkoj je nacionalna kontaktna točka za Rome punopravni član Odbora za praćenje Programa Slovačke za razdoblje 2021. – 2027., programa kohezijske politike koji se sufinancira iz Europskog socijalnog fonda plus (ESF+) i Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR), te koordinira posebno povjerenstvo za marginalizirane romske zajednice. Cipar je za svoj nacionalni strateški okvir za Rome osnovao odbor za praćenje koji okuplja ministarstva i predstavnike Roma radi jačanja koordinacije i sudjelovanja u oblikovanju politika.

Provedba mjera za uključivanje Roma oslanja se i na suradnju s regionalnim i lokalnim tijelima. Općine imaju važnu ulogu u provedbi mjera u ključnim područjima kao što su obrazovanje, stanovanje i socijalne usluge. Na primjer, Grčka je donijela okvir na temelju kojeg je 85 općina već dostavilo lokalne akcijske planove za uključivanje Roma kako bi se osigurala usklađenost s nacionalnim prioritetima.

Ukupno 20 država članica[9] redovito prati provedbu svojih nacionalnih strateških okvira za Rome i odredilo je barem jedan kvantitativni ili kvalitativni cilj. Ohrabrujuće je da su gotovo sve zemlje sa znatnim brojem romskog stanovništva utvrdile kvantitativne ciljeve i pokazatelje za najmanje pet ciljeva. Češka, Slovačka i Španjolska razvile su pouzdane okvire za praćenje koji su usklađeni s pokazateljima iz Strateškog okvira EU-a za Rome, dok je bugarski okvir ograničeniji, ali općenito usklađen s tim pokazateljima. Okviri za praćenje u ostalim državama članicama sa znatnim brojem romskog stanovništva u različitim su fazama razvoja te neki pokazatelji ili ciljne vrijednosti još nisu bili određeni ili dovršeni u vrijeme sastavljanja izvješća (vidjeti Dodatak), što utječe na ocjenu napretka u ostvarivanju nacionalnih ciljeva.

U zemljama koje su utvrdile nacionalne ciljeve u skladu s nacionalnim strateškim okvirima za Rome (uz različite ciljne godine) dostupne informacije pokazuju da je napredak u njihovu ostvarivanju različit: Bugarska je izvijestila da je postigla svoje ciljeve za 2030. kad je riječ o sudjelovanju u predškolskom i srednjoškolskom obrazovanju te da je u ostalim područjima ostvarila određeni napredak; Slovačka je na dobrom putu da ostvari ciljeve za 2030. u području stanovanja i sudjelovanja Roma; Španjolska je ostvarila neke ciljeve za 2026. u području suzbijanja antiromizma, ali zaostaje u drugim područjima, osobito u obrazovanju; Češka je ostvarila ograničen ili nikakav napredak u postizanju ciljeva za 2030. Na temelju informacija koje su dostavile Mađarska, Grčka i Rumunjska nije moguće ocijeniti napredak u ostvarenju njihovih nacionalnih ciljeva (2030. za Mađarsku i Grčku te 2027. za Rumunjsku, vidjeti Dodatak). Analiza Agencije EU-a za temeljna prava pokazuje poboljšanja u odnosu na 10 od 16 pokazatelja od 2016. Međutim, napredak je i dalje nedovoljan za postizanje većine ciljeva Strateškog okvira EU-a za Rome do 2030., dok rad na postizanju cilja zapošljavanja trenutačno dobro napreduje.

Ocjena i izazovi koji i dalje postoje

Države članice nastavile su jačati upravljačke strukture kojima se podupire uključivanje Roma. Kako bi se osigurala djelotvorna međusektorska koordinacija, i dalje je ključno da nacionalne kontaktne točke za Rome imaju dovoljne institucijske kapacitete i resurse. Uključivanje Roma sve se više integrira u glavne politike, ali u njima često nedostaju posebne zaštitne mjere za

[7] BE, BG, CZ, DE, EL, ES, FR, HU, HR, IE, IT, LT, LV, RO, SI, SK.
[8] BG, CZ, EL, ES, FR, HR, HU, LV, IT, RO, SK.
[9] BE, BG, CY, CZ, EE, EL, ES, FI, HR, HU, IE, IT, LV, LT, NL, PL, RO, SE, SI, SK.

Rome te mjere informiranja kojima bi se osiguralo da Romi mogu pristupiti tim mjerama i imati koristi od njih.

Nedovoljna koordinacija između nacionalnih i lokalnih tijela i dalje je velika prepreka koja otežava djelotvorno djelovanje na lokalnoj razini na temelju nacionalnih strategija. U decentraliziranim sustavima provedba često i dalje ovisi o diskrecijskim odlukama, pri čemu općine izbjegavaju provedbu mjera koje se smatraju politički osjetljivima, kao što je desegregacija, te se radije odlučuju za kratkoročne mjere koje dovode do manje sukoba.

Za postizanje dosljednih rezultata potrebni su snažniji mehanizmi upravljanja, uključujući jasnije odgovornosti, djelotvorno praćenje i veću odgovornost. Jačanjem koordinacije i administrativnih kapaciteta, posebno ciljanom izgradnjom kapaciteta i odgovarajućim poticajima na općinskoj razini, može se poboljšati provedba mjera za uključivanje Roma i povećati učinkovita apsorpcija sredstava EU-a. Jačanje veze između upravljačkih struktura i provedbe programa koje financira EU i dalje je iznimno važno.

Potrebne su dodatne mjere za jačanje okvira za praćenje u svim državama članicama. U nekim slučajevima ciljevi i pokazatelji još nisu određeni ili su i dalje nepotpuni, a praćenje se uglavnom oslanja na pokazatelje ostvarenja, a ne ishoda. Ti su nedostaci posljedica širih ograničenja u pogledu dostupnosti i usporedivosti podataka u cijelom EU-u. U nekoliko država članica službena statistika ne obuhvaća na odgovarajući način romsko stanovništvo, što otežava ocjenu nejednakosti i napretka tijekom vremena. Usporedivijim metodologijama, zajedno s raščlanjenim i zamjenskim podacima[10], ako je to primjereno i zakonski dopušteno, ojačalo bi se oblikovanje politika na temelju dokaza i poboljšala bi se cjelovitost i usporedivost izvješćivanja. Ako bi to bilo moguće s obzirom na veličine uzoraka, praćenjem bi se mogle obuhvatiti i razlike među romskim stanovništvom, uz usporedbe s općom populacijom.

Smjernice za daljnja poboljšanja
Kako bi se ubrzao napredak u postizanju ciljeva na razini EU-a, u skladu sa „zajedničkim i diferenciranim pristupom”, Komisija poziva države članice, osobito one sa znatnim brojem romskog stanovništva, da:

- **ojačaju mandat te povećaju broj osoblja i financiranje nacionalnih kontaktnih točaka za Rome**, osiguraju njihovo djelotvorno sudjelovanje u koordinaciji i praćenju glavnih i ciljanih politika, kao i programa koje financira EU, te im omogućiti praćenje napretka u odnosu na Strateški okvir EU-a za Rome;
- **ojačaju praćenje nacionalnih strateških okvira za Rome radi praćenja napretka u odnosu na jasne ciljeve i pokazatelje ishoda** koji su usklađeni sa Strateškim okvirom EU-a za Rome na temelju raščlanjenih i zamjenskih podataka, ako je to primjereno i zakonski dopušteno;
- **pojačaju koordinaciju na svim razinama upravljanja**, osobito **jačanjem provedbe na lokalnoj razini** utvrđivanjem jasnijih odgovornosti, većim sudjelovanjem dionika, povećanjem općinskih administrativnih kapaciteta i poboljšanim mehanizmima odgovornosti.

[10] Dostupno na: https://commission.europa.eu/system/files/2020-10/portfolio_of_indicators_en.pdf.

II. CILJEVI EU-a

U ovom se odjeljku preispituje napredak postignut u ostvarivanju sedam ciljeva iz Strateškog okvira EU-a za Rome. Za svaki su cilj navedeni relevantni glavni ciljevi iz Strateškog okvira EU-a za Rome za 2030., koji pružaju referentne vrijednosti u odnosu na koje se ocjenjuje napredak.

II.I Suzbijati i sprečavati antiromizam i diskriminaciju

Glavni ciljevi iz Strateškog okvira EU-a za Rome do 2030.:

- smanjiti udio Roma koji su doživjeli diskriminaciju najmanje za pola
- smanjiti barem za trećinu udio opće populacije kojoj nije ugodno imati Rome za susjede

Antiromizam se smatra oblikom rasizma prema Romima[11] koji i dalje potiče socijalnu isključenost i diskriminaciju u cijelom EU-u, što Romima otežava pristup obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenoj skrbi, stanovanju i drugim osnovnim uslugama. Budući da uvelike utječe na ukupni napredak u području jednakosti, uključivanja i sudjelovanja Roma, borba protiv antiromizma je i samostalni cilj i međusektorski prioritet iz Strateškog okvira EU-a za Rome.

Rezultati istraživanja o Romima iz 2024. pokazuju da je gotovo svaki treći Rom (31 %) doživio diskriminaciju na temelju etničkog podrijetla. Razine povjerenja u institucije i dalje su relativno niske: samo je oko polovine ispitanih Roma (49 %) izjavilo da vjeruje policiji u svojoj zemlji, a samo su dva od pet ispitanika (40 %) navela da imaju povjerenje u nacionalni pravni sustav. Prema rezultatima istraživanja Eurobarometra iz 2023. samo 67 % ispitanika iz država članica osjećalo bi se ugodno svakodnevno biti u kontaktu s kolegom Romom na radnom mjestu[12]. Dionici su istaknuli da su, unatoč sve većem prepoznavanju tog problema u okvirima politika, mjere za suzbijanje antiromizma i dalje fragmentirane i često kratkoročne, što pokazuje da je potrebno sustavnije djelovanje integrirano u glavne politike.

Glavna postignuća

U izvještajnom razdoblju znatan broj država članica poduzeo je korake za povećanje prepoznatljivosti i vidljivosti antiromizma. Neke države članice[13] povećale su institucijske kapacitete za borbu protiv antiromizma: konkretno, Njemačka je osnovala neovisni Centar za izvješćivanje i informiranje o antiromizmu (MIA), Španjolska je započela izradu nacrta Državnog pakta za borbu protiv antiromizma, a Litva je pokrenula savjetovanja o specijaliziranoj Stručnoj komisiji za borbu protiv antiromizma. U Češkoj i Slovačkoj okviri politika i institucionalni okviri ojačani su službenim donošenjem definicije antiromizma. Informiranju javnosti dodatno su pridonijeli mediji i kampanje za informiranje, uključujući latvijske dokumentarne serije[14] proizvedene u okviru latvijske platforme za Rome koju financira EU.

[11] Antiromizam (poseban oblik rasizma prema Romima) povijesno je ukorijenjen strukturni fenomen koji se pojavljuje na institucionalnoj, socijalnoj i međuljudskoj razini. Potječe od toga kako većina gleda na one koji se smatraju „ciganima" i kako prema njima postupa. Ukorijenjen je u procesu „otuđivanja" koji se temelji na negativnim, ali i pozitivnim stereotipima u pogledu stranog i neobičnog.

[12] Novi podaci o pokazatelju koji se odnosi na imanje Roma kao susjeda bit će dostupni u predstojećem istraživanju Eurobarometra za 2026.

[13] AT, BE, BG, CZ, DE, EL, ES, FR, IE, IT, LV, LT, NL, RO, SK, SE.

[14] Dostupno na: https://www.youtube.com/@KulturasMinistrija/videos.

Nekoliko država članica[15] ojačalo je službe za potporu žrtvama diskriminacije i kaznenih djela iz mržnje poboljšanjem mehanizama za podnošenje pritužbi, pravne pomoći i usluga informiranja. Na primjer, Bugarska je osigurala tisuće pravnih savjetovanja putem mobilnih timova uglavnom na udaljenim lokacijama[16] i uvela mobilnu aplikaciju kako bi olakšala pristup pravosuđu[17].

Inicijative za informiranje i komemorativni događaji, kao što su Dan sjećanja na romske žrtve holokausta i Međunarodni dan Roma, postali su prepoznatljiviji u mnogim državama članicama[18], što je doprinijelo boljoj informiranost javnosti o romskoj povijesti i kulturi Na primjer, u Francuskoj je projekt memorijalnog centra Montreuil-Bellay, koji obuhvaća spomen obilježje i budući muzej, posvećen sjećanju na oko 1850 romskih žrtava progona tijekom Drugog svjetskog rata i doprinosi informiranosti o njihovoj sudbini. Nizozemski Zastupnički dom prihvatio je u listopadu 2025. prijedlog Tseggai, na temelju kojeg su nizozemski Romi, Sinti i Putnici službeno priznati kao nacionalna manjina u skladu s Okvirnom konvencijom Vijeća Europe za zaštitu nacionalnih manjina.

Ocjena i izazovi koji i dalje postoje

Unatoč sve većem posvećivanju pozornosti antiromizmu u okviru politika, provedba i izvršavanje mjera za borbu protiv antiromizma i diskriminacije Roma i dalje su neujednačeni i fragmentirani među državama članicama, što je posljedica trajne nedovoljne političke odlučnosti i nedostatnih mehanizama provedbe. Zbog toga institucije često ne snose dovoljnu odgovornost za prakse kao što su segregirano obrazovanje i prisilne deložacije.

Diskriminacija i incidenti motivirani mržnjom i dalje se uvelike ne prijavljuju, i to zbog niske razine povjerenja u institucije, straha od odmazde i nedovoljne informiranosti o mehanizmima za podnošenje pritužbi. Stoga nema dovoljno pouzdanih podataka, što otežava oblikovanje i evaluaciju djelotvornih odgovora politika. Ujedno se i dalje navodi da su zabrinjavajući policijski postupci, uključujući etničko profiliranje i nerazmjernu uporabu sile, glavne prepreke izgradnji povjerenja i uključivanju.

Stalni nedostaci, na nacionalnoj i podnacionalnoj razini, podataka o diskriminaciji romskog stanovništva te višestrukim i međusobno povezanim oblicima diskriminacije koji su raščlanjeni prema etničkoj pripadnosti, u kombinaciji s neujednačenim praksama praćenja, i dalje otežavaju ocjenu trendova i ishoda. Tijela za jednakost u mnogim državama članicama imaju ograničene resurse i ovlasti ili nisu dovoljno neovisna, što smanjuje njihovu sposobnost pružanja djelotvorne pravne zaštite i sudjelovanja u strateškim sudskim postupcima. Države članice bile su dužne prenijeti nove direktive EU-a o tijelima za jednakost[19] do lipnja 2026. Pravilna provedba i potpuna usklađenost bit će ključni za jačanje neovisnosti, resursa i djelotvornosti tijela za jednakost te za uklanjanje tih nedostataka.

Smjernice za daljnja poboljšanja

[15] AT, BG, CZ, DE, EL, ES, FI, HR, IE, IT, LT, LV, SK.
[16] Dostupno na: https://www.justice.government.bg/home/index/1201f1c6-798b-41b6-a874-052e228ac8a1?top=1
[17] Dostupno na: https://apps.apple.com/bg/app/%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%BD%D0%B8-%D0%BC%D0%B8/id6471497775.
[18] AT, BE, BG, CY, CZ, DE, EE, EL, ES, FR, HR, HU, IT, LU, LV, LT, NL, PT, RO, SK.
[19] Direktiva Vijeća (EU) 2024/1499 od 7. svibnja 2024. i Direktiva (EU) 2024/1500 Europskog parlamenta i Vijeća od 14. svibnja 2024. o standardima za tijela za jednakost. Dostupno na: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1499/oj i https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1500/oj.

Kako bi se ubrzao napredak u postizanju ciljeva na razini EU-a, u skladu sa „zajedničkim i diferenciranim pristupom”, Komisija poziva države članice da:

- **ojačaju provedbu i izvršavanje zakonodavstva EU-a o suzbijanju diskriminacije i zločina iz mržnje**: (i) osiguravanjem odgovarajućih sankcija, (ii) poboljšanjem pristupa mehanizmima za podnošenje pritužbi, (iii) sustavnom evidencijom incidenata povezanih s antiromizmom i (iv) rješavanjem problema nedovoljnog prijavljivanja mjerama za izgradnju povjerenja u javne institucije i praćenje promjena u razini povjerenja u institucije,
- **promiču inicijative za informiranje javnosti, očuvanje sjećanja i obrazovanje koje se odnose na romsku povijest, kulturu i antiromizam**, među ostalim putem školskih kurikuluma, obrazovanja učitelja i nastavnika, uključivanja medija i komemorativnih aktivnosti radi suzbijanja stereotipa i predrasuda u društvu,
- **sustavno suzbijaju antiromizam u svim sektorskim politikama**, osobito u području obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene skrbi i stanovanja, borbom protiv diskriminacije, jačanjem institucijskih praksi i promicanjem informiranja i osposobljavanja ključnih stručnjaka.

II.II Smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost

Glavni ciljevi iz Strateškog okvira EU-a za Rome do 2030.:

- smanjiti barem za 50 % razlike u siromaštvu između Roma i opće populacije
- smanjiti barem za 50 % razlike u siromaštvu između romske djece i druge djece

Trajno siromaštvo među Romima i dalje je ozbiljan problem u cijelom EU-u. Djeca su nerazmjerno pogođena jer kumulativni nedostaci od rane dobi povećavaju njihov rizik od međugeneracijske isključenosti i znatno ograničavaju socijalnu mobilnost.

Rezultati istraživanja o Romima iz 2024. potvrđuju da su siromaštvo i gospodarske poteškoće i dalje rašireni u romskim zajednicama. Ukupno 77 % romske djece izloženo je riziku od siromaštva, što je oko četiri puta više od stope opće populacije. Osim toga, 40 % ih živi u kućanstvima u teškoj materijalnoj oskudici[20]. Situacija se znatno poboljšala od 2016. (66 %), ali su razine i dalje znatno više od stope opće populacije (7 %[21]). Dionici su naglasili višedimenzionalnu i međugeneracijsku prirodu siromaštva Roma i potrebu za integriranim odgovorima politika u svim sektorskim područjima (obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvena skrb, stanovanje). Napomenuli su i da su, iako je nekoliko država članica ojačalo sustave socijalne zaštite, povećalo financijske naknade ili poboljšalo pristup njima, mjere usmjerene na suzbijanje siromaštva i socijalne isključenosti Roma i dalje ograničene, posebno one usmjerene na prevladavanje prepreka u pristupu redovnoj potpori, kao što su administrativne prepreke, ograničen pristup informacijama i niska razina povjerenja u javne institucije.

Glavna postignuća

Mnoge države članice[22] izvijestile su o mjerama za poboljšanje pristupa socijalnoj zaštiti, osobito putem mehanizama informiranja kao što je projekt Bridging Figures u Belgiji

[20] Teška materijalna oskudica definira se kao nemogućnost kućanstva da si priušti najmanje četiri od devet osnovnih potrepština ili podmiri troškove, uključujući odgovarajuće grijanje i redovite hranjive obroke, kao i neočekivane troškove (Istraživanje o Romima 2024., str. 32.).
[21] Dostupno na: Eurostat 2020., https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mddd11__custom_22313195/default/table.
[22] AT, BE, BG, FI, FR, DE, EL, HU, IT, NL, RO, SK, ES.

(Flandrija) za pružanje praktične potpore u pristupu lokalnim školama i javnim uslugama, a kojim su obuhvaćene tisuće ranjivih obitelji, uključujući mnoge Rome. Taj je pristup pridonio izgradnji uzajamnog povjerenja između lokalnih Roma i javnih institucija i pritom ojačao samostalnost lokalnih Roma.

Manji broj država članica[23] izvijestio je o provedbi mjera za suzbijanje siromaštva i socijalne isključenosti usmjerenih na Rome, a neke države članice[24] nastoje riješiti te probleme na međusektorskoj razini u okviru drugih sektorskih ciljeva. Na primjer, u okviru projekata Accedere i Salute u Italiji koji se sufinanciraju iz fonda ESF+ i koji su usmjereni na Rome kao jednu od skupina u nepovoljnom položaju primijenjen je integrirani međusektorski pristup koji je pridonio znatnom smanjenju broja stanovnika koji žive u segregiranim naseljima.

Nekoliko država članica[25] izvijestilo je i o posebnom naglasku na suzbijanje siromaštva djece među Romima uz potporu instrumenata financiranja EU-a. Na primjer, Bugarska je uvela program sufinanciran iz fonda ESF+ u okviru kojeg se osiguravaju bonovi za obroke i prateća potpora djeci iz obitelji u nepovoljnom položaju, a Hrvatska je rasporedila mobilne timove za pružanje potpore obiteljima u izoliranim naseljima[26].

Ocjena i izazovi koji i dalje postoje

Unatoč stalnim mjerama, siromaštvo među romskim zajednicama i dalje je rašireno te je i dalje jedan od najtrajnijih oblika socioekonomske isključenosti u EU-u. Prema izvješćima postignut je određeni napredak, prije svega na temelju mjera za poboljšanje pristupa socijalnoj zaštiti i socijalnim uslugama. Međutim, napredak je i dalje ograničen i neujednačen te je većina mjera usmjerena na pristup davanjima, a ne na strukturne uzroke siromaštva.

Kriza uzrokovana bolešću COVID-19 pogoršala je stanje, produbila postojeće razlike i poništila dio napretka postignutog prije 2020., a učinci su se nastavili osjećati tijekom cijelog izvještajnog razdoblja. Teritorijalne razlike i nejednaka raspoređenost usluga dodatno otežavaju uključivanje, osobito u udaljenim područjima. Nadležna tijela trebala bi proaktivno rješavati problem „nevidljivih prepreka" kao što su digitalna isključenost i nedostatak osobnih isprava ili vlasničkih listova, koje najmarginaliziranijim kućanstvima i Romima beskućnicima onemogućuju pristup socijalnoj zaštiti.

Siromaštvo i socijalna isključenost Roma posljedica su međusobno povezanih i duboko ukorijenjenih nepovoljnosti koje se prenose s generacije na generaciju. Za rješavanje tih problema potrebni su integrirani odgovori politika u kojima se socijalna zaštita kombinira s mjerama u području obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja i zdravstva.

Smjernice za daljnja poboljšanja

Kako bi se ubrzao napredak u postizanju ciljeva na razini EU-a, u skladu sa „zajedničkim i diferenciranim pristupom", Komisija poziva države članice da:

- **uskladiti mjere za uključivanje Roma s glavnim politikama za borbu protiv siromaštva i prava djece**, među ostalim putem posebnih zaštitnih mjera i pokazatelja za Rome kako bi se romskim obiteljima i djeci osigurao jednak pristup,

[23] FI, HR, ES, PL, RO, SK.
[24] AT, CZ, IT, RO, SK.
[25] BG, HR, ES, IT, SI, LU.
[26] Dostupno na: https://www.centar-medjimurje.hr/.

- **poboljšati pristup socijalnoj zaštiti i javnim uslugama**, među ostalim pojednostavnjenjem administrativnih postupaka i uklanjanjem „nevidljivih prepreka" kao što su digitalna isključenost, nedostatak osobnih isprava ili vlasničkih listova i ograničeno informiranje najmarginaliziranijih Roma,
- **razviti integrirane, dugoročne odgovore na siromaštvo i socijalnu isključenost Roma** kombiniranjem socijalne zaštite s mjerama u području obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja i zdravstvene skrbi kako bi se otklonile strukturne i međugeneracijske nepovoljnosti.

Načela djelotvornih politika za borbu protiv siromaštva, objavljena uz Strategiju za borbu protiv siromaštva, smjernice su za djelotvorne strategije za borbu protiv siromaštva na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Uključuju sljedeće točke koje su osobito važne u kontekstu ovog izvješća:

- **financijska sredstva usklađena su s ciljevima politike upotrebom fondova EU-a**, uključujući financiranje provedbe planova za nacionalno i regionalno partnerstvo, kako bi se poduprle i dopunile mjere nacionalnih, regionalnih i lokalnih tijela za **borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti**,
- razvijene se **ciljane mjere** za potporu **skupinama koje su izložene većem riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti**, uključujući Rome,
- uspostavljeni su **ciljani programi** za poboljšanje razine i **kvalitete prilika za učenje** za učenike i studente iz kućanstava s niskim prihodima (dodatno financiranje škola, profesionalni razvoj učitelja i nastavnika, mentorstvo, stipendije i financijska pomoć, pristup objektima i materijalima, mjere za suzbijanje segregacije, među ostalim za Rome itd.),
- **segregirana romska naselja sustavno se evidentiraju** uz pristanak zajednica i ocjenjuju kako bi se utvrdile razine rizika od siromaštva, teške materijalne deprivacije i nedostaci u pristupu osnovnim uslugama te se uključuju u postupke urbanog planiranja.

II.III Promicati sudjelovanje jačanjem položaja, suradnjom i povjerenjem

Glavni ciljevi iz Strateškog okvira EU-a za Rome do 2030.:

- osposobiti i uključiti najmanje 90 nevladinih organizacija u koordinirano praćenje romskog civilnog društva na razini EU-a
- osigurati sudjelovanje romskih nevladinih organizacija kao punopravnih članova odbora za praćenje za sve programe koji se bave potrebama romskih zajednica
- udvostručiti udio Roma koji prijavljuju slučajeve diskriminacije
- promicati sudjelovanje Roma u političkom životu na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini i na razini EU-a u državama članicama sa znatnim brojem romskog stanovništva

Smisleno sudjelovanje Roma ključno je za uklanjanje dugotrajnih nejednakosti, jačanje demokratskog upravljanja i izgradnju povjerenja u javne institucije. Povećala se informiranost o institucijskim strukturama potpore, pri čemu je 46 % ispitanih Roma bilo informirano o postojanju barem jednog tijela za jednakost ili slične institucije, u usporedbi s 29 % u 2016. Dionici su istaknuli da je, unatoč proširenju formalnih struktura sudjelovanja, sudjelovanje Roma često ograničeno ili simbolično. Nestabilno financiranje i, u određenim kontekstima, suženi prostor za građansko djelovanje i dalje ograničavaju smisleno sudjelovanje.

Glavna postignuća

Države članice izvijestile su o postupnom napretku u pogledu političkog sudjelovanja Roma na lokalnoj i nacionalnoj razini. Predstavnici Roma sve su prisutniji u lokalnim vijećima[27], na položajima gradonačelnika[28] i u nacionalnim parlamentima[29]. Iako je riječ o pozitivnim promjenama, sudjelovanje Roma u donošenju političkih odluka općenito je i dalje ograničeno, a predstavnici Roma i dalje su nedovoljno zastupljeni na izabranim i višim javnim dužnostima u većini država članica.

Nekoliko država članica[30] izvijestilo je da je osnovalo ili ojačalo savjetodavna tijela povezana s provedbom nacionalnih strateških okvira za Rome ili povezanim postupcima na temelju politika, u koja je uključeno romsko civilno društvo. Na primjer, platforma za dijalog o Romima u Austriji, koja se financira sredstvima EU-a, postala je stabilan mehanizam za olakšavanje dijaloga između romskog civilnog društva i javne uprave. Inicijativa u Njemačkoj za participativni dijalog o podacima, pod vodstvom Savezne agencije za borbu protiv diskriminacije, okuplja javna tijela i civilno društvo radi razvoja metoda prikupljanja podataka o diskriminaciji koje je odobrila zajednica.

Na lokalnoj razini nekoliko država članica[31] izvijestilo je o uključenosti Roma u inicijative odozdo prema gore. Najistaknutiji primjer je projekt timova za razvoj za participativno lokalno planiranje koji financira EU, u okviru kojeg je organizirano više od 120 foruma zajednice za potporu lokalnom planiranju. Estonija je pak nastojala ojačati dijalog na lokalnoj razini otvaranjem centra za mlade Rome u Valgi i centra za kulturu Roma u Tallinnu.

Ocjena i izazovi koji i dalje postoje

Iako osnivanje savjetodavnih tijela pokazuje da se sudjelovanju Roma pridaje sve veća važnost na institucionalnoj razini, ono je često ograničeno na formalno savjetovanje koje nema značajan utjecaj na utvrđivanje programa i ishode politika. Jedan od ključnih izazova i dalje je osigurati da mehanizmi sudjelovanja imaju konkretan učinak na politike i ishode.

Participativno praćenje temeljnih prava postupno se razvija u cijelom EU-u, a nekoliko država članica osnovalo je specijalizirana tijela za nadzor provedbe zakonodavstva o kaznenim djelima iz mržnje i borbe protiv diskriminacije[32]. Međutim, prakse su i dalje nedosljedne, a administrativna, pravna i financijska ograničenja i dalje ograničavaju operativne kapacitete i kapacitete za zagovaranje mnogih romskih i proromskih organizacija, osobito na lokalnoj razini. To utječe na sposobnost takvih organizacija da sudjeluju u praćenju, podupiru zajednice i sudjeluju u političkim procesima. Niska razina povjerenja u institucije, iskustva diskriminacije i, u određenim kontekstima, suženi prostor za građansko djelovanje i dalje nepovoljno utječu na sudjelovanje i angažman.

Smjernice za daljnja poboljšanja

Kako bi se ubrzao napredak u postizanju ciljeva na razini EU-a, u skladu sa „zajedničkim i diferenciranim pristupom”, Komisija poziva države članice da:

[27] AT, BG, CZ, IT, ES.
[28] BG, EL, SK.
[29] RO, SK, IE, HR, a odnedavno i u HU.
[30] AT, BE, BG, CZ, EL, ES, FR, IT, IE, LV, NL, SK.
[31] BE, BG, CZ, FR, EL, HU, IT, RO, SK.
[32] AT, IE, DE, HU, HR.

- **ojačati institucionalne okvira za sudjelovanje Roma i promicanje njihove političke zastupljenosti** osiguravanjem da njihovi predstavnici te romske i proromske organizacije imaju smislenu i raznoliku zastupljenost i utjecaj u okviru utvrđivanja nacionalnih, regionalnih i lokalnih programa te oblikovanja, provedbe i praćenja politika,
- **povećati participativno praćenje i odgovornost** sustavnim uključivanjem romskog i proromskog civilnog društva u prikupljanje podataka te nadzor i praćenje mjera za borbu protiv diskriminacije i uključivanje Roma, među ostalim kao punopravnih članova relevantnih odbora za praćenje,
- **osigurati održivu potporu romskim i proromskim organizacijama** pojednostavnjenim administrativnim postupcima, višegodišnjim financiranjem i izgradnjom kapaciteta, uz osiguravanje zaštite prostora za građansko djelovanje, suzbijanja diskriminacije i jačanja povjerenja u javne institucije.

II.IV Povećati djelotvoran jednak pristup kvalitetnom uključivom redovnom obrazovanju

Glavni ciljevi iz Strateškog okvira EU-a za Rome do 2030.:

- smanjiti razlike u sudjelovanju u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju najmanje za pola
- smanjiti udio romske djece koja pohađaju segregirane osnovne škole najmanje za pola
- smanjiti razlike u završetku višeg sekundarnog obrazovanja najmanje za trećinu

Obrazovanje je ključan preduvjet za jednake mogućnosti, socijalnu mobilnost i aktivno sudjelovanje u društvu, a pravo na kvalitetno i uključivo obrazovanje sadržano je u prvom načelu europskog stupa socijalnih prava. Međutim, mnogim Romima i dalje nije osiguran jednak pristup kvalitetnom i uključivom redovnom obrazovanju, iako je on nužan za prevladavanje isključenosti i omogućivanje njihova potpunog sudjelovanja u društvu i gospodarstvu.

Rezultati istraživanja o Romima iz 2024. pokazuju da je u tom području postignut određeni napredak, ali da i dalje postoje znatne razlike. Sudjelovanje u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju[33] povećalo se s 42 % u 2016. na 53 % u 2024., ali je i dalje znatno ispod prosjeka EU-a od 95 %[34]. Samo otprilike trećina mladih Roma završava srednjoškolsko obrazovanje, u usporedbi s više od četiri petine opće populacije. Segregacija je i dalje prisutna, a gotovo polovina romske djece pohađa škole u kojima su većina ili svi učenici Romi. Dionici su naveli da je postignut određeni napredak, osobito u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, te da se poduzimaju mjere za smanjenje ranog napuštanja školovanja. Ujedno su naglasili da kontinuirani napredak u pogledu uključivog obrazovanja zahtijeva učinkovitije mjere desegregacije, dugoročno financiranje i poboljšano praćenje.

Glavna postignuća

U izvještajnom razdoblju gotovo sve države članice izvjestiteljice[35] poduzele su korake za veću uključivost svojih obrazovnih sustava i poboljšanje pristupa romske djece kvalitetnom učenju. Sudjelovanje u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju znatno se povećalo, osobito u

[33] Djeca u dobi od tri godine do dobi u kojoj se uključuju u obvezno osnovnoškolsko obrazovanje.
[34] Dostupno na: Eurostat 2023, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/educ_uoe_enra21/default/table?lang=en.
[35] AT, BE, BG, HR, CY, CZ, DK, EE, EL, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LV, LT, NL, PL, PT, RO, SE, SI, SK.

Bugarskoj, Mađarskoj, Sloveniji i Slovačkoj, gdje su vlade proširile dostupnost priuštivog ili obveznog sudjelovanja u predškolskom obrazovanju i pojačale suradnju s roditeljima romske djece. Veća potpora pružena je i romskim učenicima u srednjoškolskom obrazovanju i romskim studentima u visokom obrazovanju, pri čemu je nekoliko zemalja povećalo pristup stipendijama, mentorstvu i mjerama afirmativnog djelovanja[36]. Primjerice, u Rumunjskoj je više od 72 000 romskih studenata primilo socijalne stipendije. Mađarska kroz mrežu od 180 tanoda podupire prvenstveno romske učenike u nepovoljnom položaju putem izvannastavnih aktivnosti kako bi se spriječilo napuštanje školovanja.

U nekim su državama članicama[37] pilot-projekti koje financira EU, posebno u okviru fonda ESF+ i Mehanizma za oporavak i otpornost, prošireni i integrirani u nacionalne obrazovne sustave. Primjerice, Bugarska je uspješno provela mjeru u okviru koje je više od 1300 posrednika u obrazovanju koji su se financirali iz potpore za projekte zaposleno na stalno radno mjesto koje financira država. Neke su države članice[38] poduzele i korake za izravnije suzbijanje segregacije, što je uključivalo potporu za prijevoz, prilagodbu postupaka upisa i dodatno nastavno osoblje. U Slovačkoj su uvedeni pravno obvezujući standardi na temelju kojih se zabranjuje segregacija u obrazovanju, pri čemu je izrađen metodološki priručnik za njihovu provedbu u školama[39].

Ocjena i izazovi koji i dalje postoje

Oslanjanjem na postignuti skorašnji napredak potrebno je poduzeti dodatne mjere za smanjenje postojećih razlika u obrazovnim ishodima između Roma i opće populacije. Konkretno, i dalje je ključno povećati sudjelovanje u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju te poboljšati stopu završetka srednjoškolskog obrazovanja. Provedba sustavnih pristupa desegregaciji[40] na svim razinama obrazovanja ključna je za osiguravanje jednakog pristupa kvalitetnom učenju i prekidanje ciklusa odrastanja u nepovoljnim uvjetima. S druge strane, osiguravanjem sveobuhvatne potpore u uključivim redovnim obrazovnim ustanovama, uključujući socijalnu, emocionalnu, psihološku i jezičnu potporu, mogu se dodatno poboljšati obrazovni ishodi romskih učenika.

Mnoge mjere za uključivo obrazovanje i dalje se oslanjaju na kratkoročno financiranje projekata, pri čemu je praćenje rezultata desegregacije i dalje neujednačeno, što ograničava njihovu održivost i djelotvornost. Postojeće inicijative, kao što su posrednici, poduke i pilot-programi, čvrst su temelj koji se može proširiti i uključiti u održive pristupe na razini cijelog sustava.

Smjernice za daljnja poboljšanja

Kako bi se ubrzao napredak u postizanju ciljeva na razini EU-a, u skladu sa „zajedničkim i diferenciranim pristupom”, Komisija poziva države članice da:

- **ojačaju sustavnu desegregaciju na svim razinama obrazovanja** sprečavanjem i suzbijanjem segregacije i djelotvornom provedbom zakonodavstva o suzbijanju diskriminacije, uz osiguravanje odgovarajuće obrazovne, psihološke i jezične

[36] HR, HU, PL, PT, RO.
[37] BG, CZ, SK.
[38] BG, CZ, HR, HU, RO, SK.
[39] Dostupno na: https://www.minedu.sk/standardy-dodrziavania-zakazu-segregacie/.
[40] Sustavni pristupi desegregaciji odnose se na koordinirane strukturne mjere i mjere politike za uklanjanje segregacije i osiguravanje jednakog pristupa uključivom kvalitetnom obrazovanju za sve učenike, uključujući romsku djecu.

potpore te poboljšanje koordinacije između obrazovnih i socijalnih usluga i usluga za obitelji i praćenje napretka u postizanju kvalitetnog uključivog redovnog obrazovanja, osobito u državama članicama sa znatnim brojem romskog stanovništva,

- **umjesto kratkoročnog financiranja projekata uvedu održive, fleksibilne i prilagodljive okvire financiranja za uključivo obrazovanje**, čime bi se školama i općinama omogućilo da učinkovito raspodjele resurse u skladu s potrebama, zadrže pomoćno osoblje i provode dugoročne mjere za uključivanje,
- **poboljšaju pristup ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju te podupiru prelazak romskih učenika u više sekundarno obrazovanje i njegov završetak**, i to cjenovno pristupačnim i dostupnim pružanjem, ciljanim informiranjem i angažmanom roditelja, mentorstvom i mjerama za sprečavanje ranog napuštanja školovanja.

II.V Povećati djelotvoran jednak pristup kvalitetnom i održivom zapošljavanju

Glavni ciljevi iz Strateškog okvira EU-a za Rome do 2030.:

- smanjiti za barem za 50 % razlike u zapošljavanju između Roma i opće populacije
- smanjiti za barem za 50 % rodno uvjetovane razlike u zapošljavanju Roma
- smanjiti za barem za 50 % razlike u stopi mladih Roma koji ne rade, nisu u sustavu redovitog obrazovanja te nisu u sustavu obrazovanja odraslih (Romi iz skupine NEET)

Uključivanje na tržište rada najvažniji je čimbenik smanjenja siromaštva, socijalne kohezije i aktivnog sudjelovanja u društvu. Budući da se EU suočava s demografskim promjenama i sve većim manjkom radne snage i vještina, sve je važnije u potpunosti iskoristiti raspoloživi ljudski potencijal. Kao jedna od najmlađih skupina stanovništva u Europi, Romi čine sve veći udio budućih novih sudionika na tržištu rada u nekoliko država članica. Međutim, mnogi od njih i dalje se suočavaju s diskriminacijom, imaju ograničen pristup obrazovanju i osposobljavanju te rade na nesigurnim radnim mjestima. Osiguravanje veće jednakosti i uključivanja Roma stoga bi doprinijelo socijalnoj koheziji i gospodarskom rastu.

Prema istraživanju o Romima iz 2024. 54 % Roma je u plaćenom zaposlenju, u usporedbi s 43 % u 2016., što je i dalje znatno ispod stope zaposlenosti opće populacije (75 %[41]). Udio mladih Roma koji ne rade, nisu u sustavu redovitog obrazovanja te nisu u sustavu obrazovanja odraslih (NEET) također se smanjio sa 62 % u 2016. na 47 % u 2024., iako je to i dalje znatno iznad stope opće populacije (9 %[42]). Nejednakosti u zapošljavanju posebno su izražene kad je riječ o ženama: među romskom populacijom samo je 38 % žena u plaćenom zaposlenju, u usporedbi sa 69 % muškaraca, što pokazuje da i dalje postoje razlike među spolovima. Međutim, istraživanje pokazuje da se gotovo svi ciljevi iz Strateškog okvira EU-a za Rome koji se odnose na zapošljavanje mogu postići do 2030. te da su znatna poboljšanja ostvarena u Bugarskoj, Mađarskoj, Italiji i Španjolskoj. Dionici su istaknuli trajne prepreke uključivanju na tržište rada, uključujući diskriminaciju, rodne nejednakosti i fragmentirane sustave potpore. Ukazali su na to da su djelotvorne mjere pristupi kao što su mentorstvo i posredovanje, druga prilika za obrazovanje i ciljana potpora Romkinjama te su istaknuli potencijal poduzetništva Roma za potporu lokalnom socioekonomskom razvoju.

Glavna postignuća

[41] Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsi_emp_a__custom_22319809/default/table.
[42] Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_lfse_20/default/table.

Većina država članica izvjestiteljica[43] provela je mjere za poboljšanje pristupa Roma kvalitetnom i održivom zapošljavanju, uključujući stručnu praksu, naukovanje i programe strukovnog osposobljavanja. Znatan napredak u Italiji i Španjolskoj postignut je usmjeravanjem na digitalnu uključenost i vještine za budućnost kako bi se Romima olakšalo zapošljavanje u uslužnom i digitalnom sektoru[44].

Pokreću se i lokalne i regionalne inicijative usmjerene na Rome iz skupine NEET[45] i Romkinje[46]. Na primjer, Finska je uspostavila posebnu bazu poslodavaca radi zapošljavanja pripravnika romskog podrijetla u raznim sektorima[47], a Švedska je razvila alate za informiranje na romskim jezicima kako bi uključila mlade tražitelje zaposlenja. Socijalna ekonomija također pruža mogućnosti za integraciju na tržište rada[48]. Slovačka trenutačno zapošljava više od 10 100 Roma u socijalnim poduzećima, Grčka je osnovala 14 romskih socijalnih zadruga, a Češka je donijela Zakon o integrativnom socijalnom poduzetništvu.

Osim već uspostavljenih posredničkih uloga u različitim sektorima[49], Romi sve češće zauzimaju više administrativne položaje. Irsko Ministarstvo pravosuđa pokrenulo je pilot-program pripravništva za Putnike i Rome u javnoj službi. Nekoliko država članica[50] izvijestilo je o kombiniranju potpore za zapošljavanje s mjerama za socijalnu uključenost kao što je mentorstvo, često putem financiranja iz fonda ESF+. Istaknuti je primjer projekt Rom Werkt u Belgiji, u okviru kojeg se sredstva iz fonda ESF + koriste za pružanje kulturno osjetljive potpore zapošljavanju i sudjelovanju koja je prilagođena potrebama Roma.

Ocjena i izazovi koji i dalje postoje

Unatoč postupnom poboljšanju od 2016., sudjelovanje Roma na tržištu rada i dalje znatno zaostaje za sudjelovanjem opće populacije. Najveći strukturni izazov i dalje je prelazak s neformalnog zapošljavanja ili zapošljavanja na radna mjesta za niskokvalificirane radnike na stabilnija i kvalitetnija radna mjesta, što je često otežano zbog manjka vještina i segmentacije zanimanja. Kako bi se uklonile razlike i prekinuo ciklus međugeneracijskog siromaštva, države članice trebale bi dati prednost obrazovanju odraslih i cjeloživotnom učenju osiguravanjem druge prilike za obrazovanje i potpore pismenosti kojima se osobama koje su rano napustile školovanje i odraslima omogućuje prelazak u stabilno i kvalitetno zaposlenje.

Mnoge države članice i dalje se prvenstveno oslanjaju na glavne mjere zapošljavanja, koje često ne uključuju posebne mjere informiranja i zaštitne mjere za Rome. Ciljano informiranje, naročito za Rome iz skupine NEET i Romkinje, i dalje je ograničeno, što smanjuje djelotvornost potpore zapošljavanju.

Uloga socijalne ekonomije, iako pruža nove mogućnosti za integraciju na tržište rada, i dalje je ograničenog opsega te većini Roma koji traže posao još uvijek ne pruža sveobuhvatne načine ostvarivanja održivog zaposlenja. Trajna diskriminacija na tržištu rada i razlika u zapošljavanju

[43] AT, BE, BG, HR, CY, CZ, DK, EE, FI, FR, HU, IE, IT, LV, LT, PL, RO, SK, EL, ES, SE.
[44] U Italiji se provodi program Accedere|Invitalia, a u Španjolskoj program Acceder, koji provodi ured Gabinete de Comunicación.
[45] BG, EE, HR, LV, RO, SK.
[46] HU, IE, LT, PT, FI, SE, AT, CZ, ES, SI.
[47] Dostupno na: https://romako.diak.fi/romako-askeleet-huomiseen/.
[48] CZ, EL, SK, HU, IE.
[49] BG, ES, FR, HR, PL, PT, RO, SK.
[50] AT, BE, EL, ES, FR, IT, SK.

među spolovima i dalje su glavne prepreke, a mnoge inicijative i dalje su kratkoročne, što ograničava njihovu održivost i prelazak u stabilno zaposlenje.

Smjernice za daljnja poboljšanja
Kako bi se ubrzao napredak u postizanju ciljeva na razini EU-a, u skladu sa „zajedničkim i diferenciranim pristupom", Komisija poziva države članice da:

- **ojačaju ciljanu potporu za zapošljavanje Roma**, posebno mladih i žena, informiranjem, usmjeravanjem i aktivacijom, u suradnji s poslodavcima i javnim službama za zapošljavanje, među ostalim, ako je to primjereno, inicijativama temeljenima na socijalnoj ekonomiji,
- **kombiniraju ciljanu potporu za zapošljavanje Roma** s pristupačnim mogućnostima za strukovno osposobljavanje, obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje ili pružanjem druge prilike za obrazovanje, uz osiguravanje da glavne mjere zapošljavanja učinkovito uključuju Rome i omogućuju da im se pruža bolji pristup kvalitetnom i održivom zapošljavanju,
- **pojačaju mjere protiv diskriminacije i antiromizma na tržištu rada**, među ostalim jačanjem svijesti i snažnijom provedbom zakonodavstva o jednakom postupanju u suradnji s tijelima za jednakost i romskim civilnim društvom.

II.VI Poboljšati zdravlje Roma i povećati djelotvoran jednak pristup kvalitetnoj zdravstvenoj skrbi i socijalnim uslugama

Glavni ciljevi iz Strateškog okvira EU-a za Rome do 2030.:
- smanjiti barem za 50 % razlike u očekivanom životnom vijeku između Roma i opće populacije

Pristup zdravstvenoj skrbi temeljno je pravo i temelj socijalne uključenosti. Međutim, mnoge romske zajednice i dalje žive u uvjetima koji narušavaju njihovo zdravlje, uključujući loše stanovanje i sanitarne uvjete, izloženost rizicima iz okoliša i ograničen pristup osnovnim uslugama Prepreke kao što su neimanje zdravstvenog osiguranja, administrativne prepreke, udaljenost od zdravstvenih ustanova i diskriminacija u zdravstvenim ustanovama dodatno ograničavaju pristup zdravstvenoj skrbi, što negativno utječe i na pojedince i na društvo.

Rezultati istraživanja o Romima iz 2024. potvrđuju da su nejednakosti u zdravstvenoj zaštiti i dalje velike. Među romskom populacijom muškarci u prosjeku žive 8, a žene 7,4 godine manje od opće populacije. Te razlike posljedica su trajne nejednakosti u pristupu zdravstvu i zdravstvenoj skrbi te šireg socioekonomskog nepovoljnog položaja. Dionici su izvijestili da na zdravstvene ishode Roma uvelike utječu socijalne odrednice kao što su stanovanje, zapošljavanje, siromaštvo i diskriminacija te su pozvali na integrirane odgovore koji se temelje na kombiniranju zdravstvene skrbi sa socijalnom potporom i informiranjem zajednice. Utvrđeno je da su posebice Romkinje izložene visokim zdravstvenim rizicima, u prvom redu kad je riječ o pristupu zdravstvenoj skrbi za majke i u području reproduktivnog zdravlja, što pokazuje da su potrebne ciljane i kulturno osjetljive usluge.

Glavna postignuća

Znatan broj država članica[51] proveo je mjere za poboljšanje zdravlja Roma i pristupa zdravstvenoj skrbi i socijalnim uslugama. Nekoliko država članica[52] dodatno je institucionaliziralo ulogu međukulturnih posrednika uspostavljanjem mreža za pomoć Romima u snalaženju u zdravstvenim sustavima, poboljšanje komunikacije s pružateljima usluga i potporu u pridržavanju plana liječenja. Na primjer, Rumunjska zapošljava stabilnu mrežu posrednika u području zdravstva i patronažnih medicinskih sestara, a Portugal osigurava osposobljavanje zdravstvenih djelatnika o strukturnim nejednakostima i preprekama koje utječu na kraći očekivani životni vijek Roma.

Grčka i Bugarska proširile su pristup osnovnim zdravstvenim uslugama za neosigurane Rome, koje uključuju zajamčeni probir novorođenčadi bez obzira na status osiguranja. Druge su države članice[53] radile na izgradnji znanja o zdravlju Roma, među ostalim provedbom posebnih istraživanja, ciljanim prikupljanjem podataka uz zaštitne mjere i poboljšanim alatima za praćenje. U Češkoj je rok za podnošenje zahtjeva u okviru programa naknade za nezakonito sterilizirane Romkinje produljen kako bi se podnošenje zahtjeva omogućilo većem broju žrtava.

Ocjena i izazovi koji i dalje postoje

Djelotvoran i pravedan pristup zdravstvenoj skrbi i socijalnim uslugama i dalje je jedan od ključnih izazova, osobito za Rome koji žive u marginaliziranim, ruralnim ili udaljenim područjima i one koji nemaju uređen administrativni status. Pružanje zdravstvene skrbi prvenstveno se provodi putem općih sustava. Iako su mjere kao što su osiguravanje posrednika poboljšale doseg, njihov je učinak često lokalne prirode i ovisi o kratkoročnom financiranju. Neosigurani Romi, uključujući neke mobilne građane EU-a i državljane trećih zemalja bez osobnih dokumenata, i dalje su izloženi riziku od isključenosti u nekoliko država članica.

Diskriminacija i antiromizam u zdravstvenim ustanovama i dalje narušavaju povjerenje i prepreka su pravodobnom traženju zdravstvene skrbi, a ograničeno praćenje zdravstvenih ishoda Roma ograničava donošenje politika na temelju dokaza. Bez integriranih mjera u okviru kojih se uzimaju u obzir šire socijalne odrednice zdravlja te koordiniranih mjera u svim područjima politika nije vjerojatno da će se nejednakosti znatno smanjiti ako se samo poboljša pristup zdravstvenoj skrbi. Te bi mjere trebale uključivati potporu za bolje mentalno zdravlje i emocionalnu potporu radi ublažavanja posljedica dugoročnog stresa i traume uzrokovanih trajnom diskriminacijom i socijalnom isključenošću.

Smjernice za daljnja poboljšanja

Kako bi se ubrzao napredak u postizanju ciljeva na razini EU-a, u skladu sa „zajedničkim i diferenciranim pristupom”, Komisija poziva države članice da:

- **osiguraju jednak i djelotvoran pristup kvalitetnoj zdravstvenoj skrbi** smanjenjem administrativnih, financijskih i drugih prepreka koje utječu na romske zajednice, uključujući prepreke povezane s pokrivenošću osiguranjem, dokumentacijom, siromaštvom ili boravišnim statusom, uz jačanje preventivne zdravstvene skrbi, zdravstvene skrbi za majke te zdravstvene skrbi u području reproduktivnog i mentalnog zdravlja,

[51] BE, BG, CZ, FI, FR, DE, EL, HU, IT, NL, RO, SK, ES.
[52] BE, BG, ES, LV, LT, PL, RO SK.
[53] SK, SI, FR, ES, IE.

- **institucionaliziraju i održivo financiraju ulogu posrednika u području zdravstva za Rome te službe za informiranje u zajednici**, osobito u marginaliziranim i udaljenim područjima te istodobno promiču kulturno osjetljivu zdravstvenu skrb, zdravstvenu pismenost i suradnju između ustanova za zdravstvenu skrb, pružatelja socijalnih usluga i romskih zajednica,
- **uzimaju u obzir socijalne odrednice zdravlja** oblikovanjem integriranih politika kojima se zdravstvena skrb povezuje sa stanovanjem, sanitarnim uvjetima, obrazovanjem, zapošljavanjem i smanjenjem siromaštva, uz pojačano praćenje, sudjelovanje Roma i održivo financiranje, osobito u državama članicama sa znatnim brojem romskog stanovništva.

II.VII Povećati djelotvoran jednak pristup odgovarajućem desegregiranom načinu stanovanja i osnovnim uslugama

Glavni ciljevi iz Strateškog okvira EU-a za Rome do 2030.:
- smanjiti razlike u skromnim stambenim uvjetima najmanje za trećinu
- osigurati da najmanje 95 % Roma ima pristup vodi iz slavine
- smanjiti razlike u prenapučenosti najmanje za pola.

Odgovarajuće, desegregirano stanovanje ključno je za dostojanstven život, zdravlje i pristup osnovnim uslugama i pravima. Ono izravno utječe na ishode u obrazovanju, zdravlje i dobrobit te omogućuje skrb u obitelji jer sprečava nepotrebno razdvajanje. Međutim, mnoga romska kućanstva i dalje žive u lošim stambenim uvjetima i segregiranim stambenim naseljima u cijelom EU-u.

Istraživanje o Romima iz 2024. pokazuje da 47 % Roma živi u vlažnim ili mračnim domovima ili u stambenim objektima bez odgovarajućih sanitarnih uvjeta (tj. u skromnim stambenim uvjetima), što je poboljšanje u odnosu na 2016. (61 %), ali i dalje znatno iznad prosjeka EU-a (18 %[54]). Prenapučenost je i dalje problem jer 83 % Roma živi u kućanstvima bez dostatnog životnog prostora. Tijekom savjetovanja dionici su naveli da su stambene politike i dalje uglavnom usmjerene na poboljšanje životnih uvjeta u segregiranim naseljima te su naglasili da je glavne stambene politike potrebno dopuniti ciljanim mjerama za marginalizirane romske zajednice i pojačanim praćenjem ishoda desegregacije.

Glavna postignuća

Otprilike polovina država članica izvijestila je da je poduzela mjere za poboljšanje pristupa Roma odgovarajućem desegregiranom stanovanju i osnovnim uslugama kombiniranjem ciljanih intervencija[55] i glavnih sustava sa zaštitnim mjerama za Rome[56]. Vidljiv je napredak u prelasku na stanovanje u boljim uvjetima. U Italiji se broj osoba koje žive u segregiranim naseljima znatno smanjio, a Francuska koristi digitalnu platformu Resorption-Bidonvilles za preseljenje obitelji iz privremenih sirotinjskih naselja u stalne domove. U Sloveniji lokalna tijela integriraju segregirana naselja u općinske urbanističke planove, a Rumunjska je iskoristila Instrument za tehničku potporu kako bi ojačala nacionalne i lokalne kapacitete za integrirane intervencije u neformalnim naseljima.

[54] Dostupno na: Eurostat 2023., https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi291/default/table?lang=en.
[55] BE, BG, CZ, ES, IT, LT, RO, SK.
[56] DE, FI, FR, IE, SI.

Doneseni su novi zakonodavni akti kojima su se dodatno poduprle te mjere, uključujući Zakon o priuštivom stanovanju u Luksemburgu i Akt o potpori za stanovanje u Češkoj. U češkom modelu kombiniraju se lokalna potpora za stanovanje, mjere protiv diskriminacije i programi Housing First kako bi se romskim obiteljima pomoglo da se presele u stabilne, integrirane domove, a ulaganje u socijalno stanovanje u segregiranim područjima je zabranjeno. S druge strane, neke su se zemlje usmjerile na poboljšanje infrastrukture u postojećim naseljima. Grčka i Hrvatska ulagale su u komunalne usluge kao što su vodoopskrba, električna energija i kanalizacija, a u Poljskoj se projektima obnove stambenih objekata i kupnjom nekretnina na sekundarnom tržištu pomoglo romskim obiteljima da poboljšaju svoju stambenu situaciju[57].

Ocjena i izazovi koji i dalje postoje

U nekoliko država članica stambena segregacija i dalje je ključni strukturni problem jer romskim obiteljima ograničava pristup odgovarajućem stanovanju i pogoršava isključenost u području obrazovanja, zapošljavanja i zdravstvene skrbi. Prisilne deložacije i dalje su ozbiljan problem, osobito kad se provode bez dostatnih zaštitnih mjera ili osiguravanja pristupa odgovarajućem smještaju.

Pritisci na tržištima stambenih nekretnina i dalje ograničavaju napredak, što pokazuje da je potrebno jačati mjere za povećanje dostupnosti priuštivog i nesegregiranog stanovanja. Sve veći troškovi stanovanja, osobito u gradskim područjima, ograničena ponuda socijalnih stanova i restriktivni administrativni zahtjevi, kao i nedostatak osobnih isprava ili birokratske prepreke pri prijavi boravišta, otežavaju pristup trajnim stambenim rješenjima za mnoga romska kućanstva. Diskriminacija u pristupu stanovanju, među ostalim na privatnom tržištu najma nekretnina, dodatno smanjuje mogućnosti obitelji za pronalaženje odgovarajućeg i nesegregiranog stanovanja.

Iako je nekoliko država članica izvijestilo da je provelo mjere za poboljšanje infrastrukture u naseljima, veću dostupnost socijalnih stanova i potporu preseljenju radi omogućivanja uobičajenog načina stanovanja, njihov je učinak i dalje neujednačen. Mnoge inicijative i dalje su ograničenog opsega ili se provode na temelju projekata, a praćenje ishoda desegregacije i dalje je nedovoljno. Prije svega, kontinuirana usmjerenost na poboljšanje uvjeta u segregiranim naseljima ne dovodi nužno do održive desegregacije.

Smjernice za daljnja poboljšanja

Kako bi se ubrzao napredak u postizanju ciljeva na razini EU-a, u skladu sa „zajedničkim i diferenciranim pristupom”, Komisija poziva države članice da:

- u skladu sa Zaključcima Vijeća o mjerama za osiguravanje jednakog pristupa Roma odgovarajućem i desegregiranom stanovanju te rješavanje pitanja segregiranih naselja, **nastoje riješiti problem teritorijalne i stambene segregacije** promicanjem integriranih, dugoročnih i održivih načina prelaska iz segregiranih naselja u odgovarajuće stanovanje u zajednicama u kojima živi opće stanovništvo, osiguravanjem pristupa osnovnim uslugama i infrastrukturi te sustavnim praćenjem ishoda desegregacije, osobito u državama članicama sa znatnim brojem romskog stanovništva,
- u skladu sa Zaključcima Vijeća o pristupu uslugama za osobe izložene riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti, uključujući Rome, **prošire pristup priuštivom, odgovarajućem i nesegregiranom stanovanju povećanjem ponude**

[57] Dostupno na: https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/programy-integracji-spolecznosci-romskiej.

socijalnih stanova, ciljanom potporom osobama izloženima riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti, pojednostavnjenim administrativnim zahtjevima i ojačanim mjerama za borbu protiv diskriminacije na privatnom tržištu najma nekretnina,

- iskoriste Operativni priručnik za korištenje fondova EU-a za ulaganja u socijalno stanovanje i povezane usluge, koji je objavila Komisija, radi promicanja desegregiranih i uključivih četvrti, čime bi se odgovorilo na potrebe marginaliziranih zajednica,
- **spriječe prisilne deložacije i nesigurnost stanovanja** osiguravanjem sigurnog najma, mehanizama ranog upozoravanja i zaštite, pristupa odgovarajućem alternativnom smještaju i kontinuiranog pristupa obrazovanju, zapošljavanju i zdravstvenoj skrbi.

III. ROMI U REGIJI PROŠIRENJA[58]

Položaj Roma u zemljama kandidatkinjama ili potencijalnim kandidatima[59] ocijenjen je na temelju posebnih istraživanja o Romima u okviru Programa Ujedinjenih naroda za razvoj i onih koje je provela Svjetska banka, koja je financirala Komisija. Istraživanje za zemlje istočnog susjedstva (Ukrajina, Moldova i Gruzija) dovršeno je u proljeće 2026., a u tijeku je novo istraživanje za zapadni Balkan.

U većini zemalja kandidatkinja i potencijalnih kandidata Romi su i dalje skupina u najnepovoljnijem položaju zbog stereotipa, predrasuda, diskriminacije i antiromizma, što dovodi do njihove socijalne isključenosti. Diskriminacija u zapošljavanju i dalje je raširena, a nezaposlenost je visoka. Romkinje se suočavaju i s višestrukim oblicima diskriminacije te su izložene povećanom riziku od rodno uvjetovanog nasilja i nasilja u obitelji, a romska djeca mogu biti u opasnosti da budu iskorištena kao radna snaga ili prisiljena na rane brakove. Iako se stopa upisa u obvezno obrazovanje povećava, stopa sudjelovanja u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju još uvijek zaostaje za nacionalnim prosjekom, stopa ranog napuštanja školovanja i dalje je visoka, a stopa sudjelovanja u višem srednjoškolskom i visokom obrazovanju i dalje je vrlo niska. Pristup zdravstvenoj skrbi i dalje je ograničen, posebno za djecu izvan formalnog obrazovanja i starije osobe. Osim toga, stambeni uvjeti u mnogim naseljima i dalje su neprimjereni. Raseljavanje zbog ruske agresije na Ukrajinu dodatno pogoršava položaj Roma u istočnom susjedstvu.

Svi partneri sa zapadnog Balkana te Ukrajina, Moldova i Turska donijeli su ili dovršavaju ažurirane strategije za Rome u skladu sa Strateškim okvirom EU-a za Rome i obvezama za zapadni Balkan iz Poznanske izjave[60]. Međutim, izrada nekoliko nacionalnih akcijskih planova za provedbu tih strategija dovršena je 2025., a neki partneri još uvijek izrađuju nove planove za sljedećih tri do pet godina.

[58] „Regija proširenja" odnosi se na zemlje kandidatkinje i potencijalne kandidate koji su trenutačno uključeni u proces pristupanja EU-u. Cjelovit popis zemalja dostupan je na: https://enlargement.ec.europa.eu/countries_en?prefLang=hr.

[59] Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo* (ovim se nazivom ne dovode u pitanje stajališta o statusu te je on u skladu s RVSUN-om 1244/1999 i mišljenjem Međunarodnog suda o proglašenju neovisnosti Kosova), Moldova, Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Srbija, Turska, Ukrajina.

[60] Izjava partnera sa zapadnog Balkana o integraciji Roma u okviru procesa proširenja EU-a, Poznań, 5. srpnja 2019.

Iako se poduzimaju konkretne mjere za jačanje postojećih mehanizama praćenja ili uspostavu novih, i dalje je teško mjeriti napredak za ciljeve koji su preopćeniti. Prepoznato je da su nacionalne kontaktne točke za Rome ključni akteri u uključivanju Roma, ali je potrebno posvetiti više pozornosti njihovu administrativnom položaju, institucijskim kapacitetima i financijskim sredstvima. Vijeće Europe i dalje podupire administrativne kapacitete nacionalnih kontaktnih točaka za Rome koje sufinancira EU.

Antiromizam je uključen u nacionalne okvire za Rome, ali mjere za njegovo suzbijanje i dalje su ograničene. Iako se većina tijela za jednakost na zapadnom Balkanu te u Ukrajini i Moldovi bavi slučajevima diskriminacije Roma, antiromizam i dalje nije zasebna kategorija u izvješćima i istraživanjima o suzbijanju diskriminacije.

U okviru nacionalnih strategija nastoji se riješiti problem segregacije u obrazovanju i stanovanju, ali mjere desegregacije i dalje su nedostatne, uz ograničeno ili nikakvo namjensko financiranje. Projektom „Djelovanje Roma za integraciju Roma", koji sufinancira EU i koji se provodi u okviru Fonda za obrazovanje Roma, podupire se pristup obrazovanju za romsku djecu i mlade, ali potrebno je učiniti više na nacionalnoj razini kako bi se poboljšali obrazovni ishodi i osigurao jednak pristup kvalitetnom redovnom obrazovanju na svim razinama. Očekuje se da će reforme u području tržišta rada, vještina i obrazovanja u okviru Plana rasta za zapadni Balkan donijeti koristi za Rome nakon njihove provedbe. Isto tako, istraživanje o Romima na zapadnom Balkanu koje je u tijeku doprinijet će tome da se u okviru pregovora o proširenju i na godišnjim ministarskim sastancima na temu jednakosti i uključivanja Roma dodatno utvrde nedostaci koje treba ukloniti.

Smjernice za daljnja poboljšanja
Kako bi se ubrzao napredak u postizanju jednakosti, uključivanja i sudjelovanja Roma, Komisija poziva vlade u regiji proširenja da:

- **donesu nacionalne strategije i nacionalne akcijske planove za Rome za razdoblje nakon 2025.** koji su usklađeni sa Strateškim okvirom EU-a za Rome, ako ih dosad nisu donijele ili su istekli, te **dodijele sredstva** za njihovu održivu provedbu i da **ojačaju institucionalni mandat, povećaju broj osoblja i financijska sredstva nacionalnih kontaktnih točaka za Rome** te osiguraju njihovo sustavno sudjelovanje u programiranju, provedbi i praćenju nacionalnih programa i programa koje financira EU;
- **pojačaju mjere za povećanje sudjelovanja Roma na tržištu rada**, uključujući mjere za zapošljavanje u javnom sektoru, **djelotvorno suzbijaju antiromizam i diskriminaciju**, među ostalim provedbom zakonodavstva o suzbijanju diskriminacije, osiguravanjem pristupa pravosuđu i suzbijanjem govora mržnje i zločina iz mržnje,
- **provedu preporuke** iz istraživanja o Romima u Ukrajini i Moldovi te istraživanja o Romima na zapadnom Balkanu koje je u tijeku.

IV. DJELOVANJE EU-a

Države članice imaju najveću odgovornost za provedbu Strateškog okvira EU-a za Rome i Preporuke Vijeća iz 2021. Međutim, Komisijina je uloga poduprijeti te mjere provedbom zakonodavstva, koordinacijom politika, mobilizacijom instrumenata financiranja i olakšavanjem sudjelovanja dionika.

Provedba zakonodavstva EU-a

Komisija je nastavila pratiti provedbu i primjenu: (i) Direktive o rasnoj jednakosti;[61], (ii) revidirane Direktive o pravima žrtava; i (iii) Okvirne odluke Vijeća o suzbijanju rasizma i ksenofobije. U tijeku su tri postupka zbog povrede protiv Češke, Slovačke i Mađarske zbog segregacije Roma u obrazovanju. Češkoj je u listopadu 2024. upućena još jedna službena opomena. Predmet protiv Slovačke upućen je Sudu Europske unije[62].

Nadalje, donošenjem direktiva (EU) 2024/1499 i 2024/1500 ojačani su minimalni standardi za tijela za jednakost u svim državama članicama kako bi se mogla djelotvorno boriti protiv diskriminacije i kako bi mogla pomoći žrtvama u pristupu pravosuđu. Komisija će nastaviti podupirati države članice u okviru posebnih sastanaka stručnih skupina. Pratit će jesu li države članice pravodobno i pravilno prenijele[63] direktive u nacionalno zakonodavstvo koristeći se svim alatima koji su joj na raspolaganju, uključujući neformalne dijaloge i službene postupke zbog povrede.

Uključivanje pitanja jednakosti Roma u inicijative politika EU-a

U Strategiji EU-a za borbu protiv rasizma jasno se prepoznaje da je antiromizam specifičan, zaseban i duboko ukorijenjen oblik rasizma. U skladu s tom strategijom Komisija nastavlja promicati i veću raznolikost osoblja i pristup mogućnostima za razvoj karijere za nedovoljno zastupljene skupine, uključujući Rome, ciljanim informiranjem za potrebe zapošljavanja i pripravništva, osposobljavanjem stručnjaka za ljudske resurse u području nesvjesne pristranosti i prikupljanjem podataka o jednakosti. Isto tako, u Strategiji za rodnu ravnopravnost za razdoblje 2026. – 2030. i Strategiji o ravnopravnosti LGBTIQ+ osoba za razdoblje 2026. – 2030. ističu se složene i intersekcijske ranjivosti s kojima se suočavaju Romkinje i LGBTIQ+ osobe. Komisija je nastavila promicati raznolikost i uključivanje na radnom mjestu, među ostalim i jednakost i uključivanje Roma, putem Platforme EU-a za povelje o raznolikosti. Ta platforma olakšava dijalog i pruža smjernice, primjerice o uključivim praksama zapošljavanja.

U izvještajnom razdoblju Komisija je nastavila uključivati pitanja jednakosti, uključivanja i sudjelovanja Roma u relevantne politike, zakonodavstvo i programe financiranja EU-a, među ostalim preko svoje interne Radne skupine za ravnopravnost.

U području stanovanja i suzbijanja siromaštva donošenjem tri komplementarne inicijative 2025. i 2026. pojačano je djelovanje EU-a za promicanje uključivanja Roma. Europski plan za priuštivo stanovanje uključuje mjere za potporu osobama u ranjivom položaju, uključujući Rome, te predviđa ulaganja i mjere socijalnog stanovanja za poboljšanje pristupa pristojnom stanovanju. Dopunjuje ga Preporuka Vijeća o borbi protiv stambene isključenosti, uključujući beskućništvo, u kojoj se promiču integrirani i personalizirani pristupi usmjereni na stanovanje u kojima se kombiniraju stambeno zbrinjavanje, socijalne usluge i prevencija radi rješavanja problema beskućništva i isključenosti. U Preporuci se prepoznaje da stambena isključenost i beskućništvo mogu nerazmjerno utjecati na određene skupine, uključujući Rome, te predlažu mjere za suzbijanje diskriminacije temeljene na informiranju, transparentnim kriterijima za socijalno stanovanje, osposobljavanju u području borbe protiv nesvjesne pristranosti i potpori najmoprimcima koji se suočavaju s diskriminacijom.

U Strategiji EU-a za borbu protiv siromaštva ističe se da predrasude i stigmatizacija mogu povećati rizik od siromaštva za određene skupine, uključujući Rome, te se podsjeća na cilj iz

[61] Vidjeti i Izvješće Komisije o primjeni Direktive o rasnoj jednakosti i Direktive o jednakosti pri zapošljavanju iz 2026. dostupno na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52026DC0364.
[62] Dostupno na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:62023CC0799.
[63] Dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/inf_26_1380.

Strateškog okvira EU-a za Rome da se do 2030. prepolovi razlika u stopi siromaštva. Ujedno se naglašava predanost Komisije daljnjoj suradnji s državama članicama i dionicima u provedbi ciljanih mjera za borbu protiv siromaštva. Uz nju su priložena načela djelotvornih politika za borbu protiv siromaštva[64]. Nadovezujući se na Preporuku Vijeća iz 2021., u kojoj je utvrđeno da su romska djeca prioritetna skupina, u Komunikaciji o jačanju Europskog jamstva za djecu najavljena je izrada smjernica za otklanjanje posebnih poteškoća s kojima se suočavaju romska djeca u pristupu uslugama na temelju integriranih mjera, od informiranja i posredovanja do uključivog obrazovanja, potpore obitelji i intervencije u zajednici. To je strateška prilika za promicanje usmjerenijih i učinkovitijih politika za romsku djecu, koja su i dalje nerazmjerno pogođena siromaštvom i diskriminacijom, te za prekidanje međugeneracijskog ciklusa isključenosti. Isto tako, najavljen je poziv na podnošenje prijedloga za ESF+, s proračunom od 5 milijuna EUR, za potporu transnacionalnim projektima osmišljenima za poboljšanje pristupa zapošljavanju za mlade Rome koji ne rade, nisu u sustavu redovitog obrazovanja te nisu u sustavu obrazovanja odraslih (NEET[65]).

Preporuka Vijeća o poboljšanju pružanja digitalnih vještina i kompetencija u obrazovanju i osposobljavanju također je relevantna za uključivanje Roma jer se u njoj promiče pravedan pristup za skupine u nepovoljnom položaju i marginalizirane skupine, uključujući Rome, te se države članice pozivaju da uzmu u obzir razlike u pristupačnosti te teritorijalne i socioekonomske razlike koje doprinose digitalnoj isključenosti. U Preporuci Vijeća o ljudskom kapitalu u Europskoj uniji izričito se prepoznaje da su Romi jedna od skupina koje se suočavaju s preprekama u pristupu kvalitetnom obrazovanju i osposobljavanju, čime se naglašava potreba za ciljanim mjerama za uklanjanje nedostataka u njihovim vještinama i mogućnostima za njihovo zapošljavanje. U Akcijskom planu za borbu protiv zlostavljanja na internetu „Sigurniji na internetu, snažniji zajedno" izričito se prepoznaje da su Romi i druge rasne i etničke manjine posebno izloženi uznemiravanju na internetu i nezakonitom govoru mržnje povezanima sa sustavnom isključenošću..

Iskorištavanje sredstava EU-a na najbolji mogući način

U tekućem programskom razdoblju (2021. – 2027.) iz fonda ESF+ osigurano je približno 1,8 milijardi EUR za financiranje ciljanih intervencija za Rome u području obrazovanja, zapošljavanja i socijalne uključenosti u 15 država članica. Osim toga, u okviru EFRR-a provode se ciljana i redovita ulaganja u stanovanje, socijalnu infrastrukturu, obrazovanje i zdravstvenu skrb koja izravno ili neizravno koriste Romima. Posebnim tematskim uvjetom koji se odnosi na uključivanje Roma služi kao poveznica između fondova i politike. Planovi za oporavak i otpornost uključuju mjere u nekoliko područja socijalne politike. U okviru njih kombiniraju se ulaganja i reforme, pri čemu se osobita pozornost posvećuje skupinama u nepovoljnom položaju, uključujući Rome, podupiranjem razvoja digitalnih i financijskih vještina ili desegregacije u školama. Instrument za tehničku potporu također pomaže državama članicama u oblikovanju strategija i politika kojima se bolje odgovara na poteškoće s kojima se suočavaju marginalizirane romske zajednice. Na primjer, iz tog instrumenta podupire se uključivo obrazovanje, uključujući mjere desegregacije u školama.

U okviru programa Erasmus+ poduprto je više od 480 projekata za promicanje uključivanja romskih zajednica, s proračunom od gotovo 29 milijuna EUR, u kojima je sudjelovalo oko 1500 organizacija iz cijelog EU-a. Projekti su uglavnom bili usmjereni na mlade, školsko obrazovanje i obrazovanje odraslih, a obuhvaćali su posrednike za Rome, poboljšanje pristupa

[64] Ta su načela djelomično iznesena u odjeljku II.II. ovog izvješća.
[65] Dostupno na: https://www.socialinnovationplus.eu/call/strengthening-the-european-child-guarantee-national-governance-systems-and-supporting-access-to-the-labour-market-for-roma-neets-2/.

romskih lokalnih organizacija programu Erasmus+, učenje o holokaustu nad Romima i očuvanje romskog jezika. Europske snage solidarnosti poduprle su više od 100 projekata za promicanje uključivanja Roma, uglavnom u području obrazovanja, kulture, sporta, zdravlja, djelovanja u području okoliša, angažmana zajednice i volontiranja mladih, koji su uključivali 104 organizacije i za koje proračun iznosio više od 1,4 milijuna EUR. Program „EU za zdravlje" (2021. – 2027.) obuhvaća nekoliko inicijativa za smanjenje nejednakosti u zdravstvenoj zaštiti s kojom se suočava romska zajednica, a koje su usmjerene na prevenciju i pristup zdravstvenoj skrbi. Na primjer, u okviru projekta ShowUp4Health nastoje se prevenirati nezarazne bolesti otklanjanjem socijalnih i okolišnih čimbenika koji utječu na zdravlje i povećanjem zdravstvene pismenosti Roma. U okviru europskih inicijativa kao što su SASTIPE, MENTBOX i JA MENTOR promiče se pristup Roma kvalitetnim uslugama u području mentalnog zdravlja. Osim toga, u okviru projekta SOLACE provedeno je pilot-ispitivanje pristupa probiru na rak pluća u kojem je sudjelovalo romsko stanovništvo u Hrvatskoj, Grčkoj i Mađarskoj, u suradnji s posrednicima u zajednici. U okviru Interrega pružaju se mogućnosti za suradnju, a primjer je projekt CHESS START, u kojem je sudjelovalo više od 100 romske djece iz Rumunjske i Mađarske.

U okviru programa Građani, ravnopravnost, prava i vrijednosti Komisija je nastavila podupirati nacionalne kontaktne točke za Rome u uspostavi ili jačanju nacionalnih platformi za Rome kojima se osigurava njihovo sudjelovanje u postupcima donošenja odluka. Isto tako, Komisija financira transnacionalni projekt ROVA, kojim se jačaju kapaciteti romskih nevladinih organizacija. Pozivima na podnošenje prijedloga EQUAL i REM u okviru programa Građani, ravnopravnost, prava i vrijednosti podupiru se aktivnosti za suzbijanje rasizma i diskriminacije, uključujući antiromizam, kao i komemorativne i obrazovne aktivnosti na temu holokausta nad Romima i njihova ropstva. Osim toga, u okviru tog programa tri organizacije na razini EU-a pod vodstvom Roma koje djeluju u području izgradnje kapaciteta, kulture, zagovaranja i prava Roma imaju ulogu institucionalnih partnera Komisije te primaju bespovratna sredstva za poslovanje.

Smjernice za učinkovito korištenje fondova EU-a za pitanja jednakosti, uključivanja i sudjelovanja Roma
Kako bi se ubrzao napredak u postizanju ciljeva na razini EU-a, u skladu sa „zajedničkim i diferenciranim pristupom", Komisija poziva države članice, osobito one sa znatnim brojem romskog stanovništva, da:

- **ojačaju vezu između upravljačkih struktura i fondova EU-a** tako što će osigurati da se prioritetna pitanja jednakosti i uključivanja Roma uzimaju u obzir u izradi, provedbi i evaluaciji programa kako bi se poduprlo postizanje ciljeva iz Strateškog okvira EU-a za Rome do 2030.,
- **kombiniraju ciljane mjere za rješavanje posebnih potreba romskih zajednica s uključivim glavnim politikama i uslugama,** pri čemu bi posebnu pozornost trebalo posvetiti obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvu, stanovanju i socijalnoj uključenosti osiguravanjem koordiniranog i integriranog djelovanja u svim područjima politika te dugoročnih ulaganja kako bi se uzele u obzir višestruke i međusobno povezane dimenzije isključenosti,
- **osiguraju da se ulaganjima koja financira EU promiču načela desegregacije i nesegregacije,** pri čemu bi trebalo dati prednost desegregaciji kako bi se uklonila ili znatno smanjila postojeća segregacija integracijom Roma u redovne škole i zajednicu i osigurati da se, u slučaju da desegregacija nije moguća, ulaganjima ne uspostavljaju nova segregirana okruženja ili jačaju postojeća (nesegregacija) te da se stvaraju uvjeti za buduću desegregaciju.

Jačanje upravljanja i koordinacije politika

U okviru europskog semestra nastavio se pratiti položaj Roma, a državama članicama davale su se smjernice i preporuke za osmišljavanje i provedbu reformi i ulaganja za rješavanje trajnih problema. U kontekstu ciklusa europskog semestra 2026. u uvodnim izjavama Preporuke Vijeća utvrđeno je da je potrebno otkloniti poteškoće s kojima se suočavaju romske zajednice u Bugarskoj, Češkoj, Grčkoj, Mađarskoj, Rumunjskoj, Slovačkoj i Španjolskoj. U uzastopnim smjernicama za politike zapošljavanja koje je donijelo Vijeće dosljedno se prepoznaje da su marginalizirane romske zajednice jedna od skupina za koje su potrebne ciljane mjere za njihovo uključivanje na tržište rada, čime se pitanje jednakosti Roma uključuje u okvir EU-a za koordinaciju politika zapošljavanja.

Kad je riječ o budućim djelovanjima, predstojeći planovi za nacionalno i regionalno partnerstvo[66] u okviru višegodišnjeg financijskog okvira (VFO) za razdoblje 2028. – 2034. pružaju državama članicama važnu priliku za otklanjanje tih poteškoća na sveobuhvatniji i ciljaniji način. Komisija je pitanja jednakosti i uključivanja Roma uvrstila u nekoliko regulatornih prijedloga u okviru VFO-a za razdoblje 2028. – 2034., uključujući programe AgoraEU, Pravosuđe i Erasmus+, jer je uključivanje Roma i dalje politički i socijalni prioritet EU-a.

Promicanje sudjelovanja Roma i uključivanja dionika

Komisija je nastavila podupirati sudjelovanje Roma strukturiranim dijalogom, izgradnjom kapaciteta i institucionalnom suradnjom. Europska platforma za uključivanje Roma svake godine okuplja nadležna tijela i civilno društvo radi utvrđivanja prioriteta i ocjene napretka u

[66] U skladu s Komisijinim prijedlogom VFO-a za razdoblje 2028. – 2034. planovima za nacionalno i regionalno partnerstvo objedinilo bi se nekoliko izvora financiranja EU-a, uključujući Europski socijalni fond i Europski fond za regionalni razvoj.

postizanju ciljeva za 2030. Suradnja s dionicima uključivala je i redovite sastanke s nacionalnim kontaktnim točkama za Rome i drugim relevantnim nacionalnim tijelima, civilnim društvom i Europskom mrežom tijela za ravnopravnost (Equinet)[67].

Komisija je nastavila suradnju s državama članicama koje predsjedaju rotirajućim predsjedništvom Vijeća EU-a i s Europskim parlamentom kako bi pitanja jednakosti, uključivanja i sudjelovanja Roma ostala jedan od najvažnijih političkih prioriteta. Isto tako, aktivno je podupirala Tjedan Roma, obilježila je Međunarodni dan Roma i Dan sjećanja na romske žrtve holokausta objavom posebnih izjava te je sudjelovala na komemoraciji u Auschwitzu održanoj 2. kolovoza.

Promicanje jednakosti i borba protiv antiromizma

Borba protiv antiromizma zahtijeva kontinuirano djelovanje u svim područjima politika. Komisija primjenjuje dvojaki pristup: izravno rješavanje tog problema ciljanim djelovanjem i javnom komunikacijom te uključivanje borbe protiv antiromizma u sva područja sektorskih politika.

Komisija je tijekom godina nastavila strukturiranu suradnju s Vijećem Europe u okviru niza zajedničkih programa, prije svega: (i) programa Sjećanje na Rome koji je pokrenut u lipnju 2024., u okviru kojeg se promiče informiranje o holokaustu nad Romima i očuvanje sjećanja na ta zbivanja; (ii) programa ROMACT, u okviru kojeg se jačaju kapaciteti lokalnih i regionalnih tijela za poduzimanje mjera za uključivanju Roma; i (iii) programa EQUIROM, za borbu protiv antiromizma pozitivnim diskursom o Romima u medijima. Osim toga, kampanja na društvenim mrežama Roma on Par, pokrenuta na Međunarodni dan Roma, usmjerena je na borbu protiv antiromizma i suzbijanje negativnih stereotipa o Romima.

Komisija podupire i rad UNESCO-a na obrazovanju o borbi protiv rasizma u EU-u, kako je najavljeno u Strategiji za borbu protiv rasizma. U ožujku 2026. UNESCO je pokrenuo dvogodišnji projekt koji financira Komisija, a koji se posebno bavi oblicima rasizma kao što je antiromizam. Cilj je tog projekta nastavnicima i učiteljima osigurati resurse za poučavanje učenika o suvremenom rasizmu i povijesnom nasljeđu rasizma, čime se potiču uključivija okruženja za učenje za romske učenike[68].

ZAKLJUČAK

Od donošenja Strateškog okvira EU-a za Rome države članice ojačale su institucionalne temelje za provedbu svojih nacionalnih strategija za Rome. U razdoblju 2023. – 2025. kontinuirano su se razvijale ključne upravljačke strukture u državama članicama. Nacionalne kontaktne točke za Rome ojačale su svoju koordinacijsku ulogu, dijalog s romskim i proromskim civilnim društvom postao je strukturiraniji, a u nekoliko zemalja postignuta i nešto veća zastupljenost Roma u javnoj upravi i na izabranim dužnostima. Osim toga, vidljiv napredak postignut je u nekoliko područja politika: povećalo se političko priznavanje antiromizma, poboljšalo se sudjelovanje romske djece u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju i povećale su se stope zaposlenosti među Romima, a države članice proširile su

[67] Dostupno na: https://equineteurope.org/.
[68] Dostupno na: https://www.unesco.org/en/articles/unesco-launches-new-programme-address-racism-and-through-education-europe.

mjere u području stanovanja, zdravstva i socijalne zaštite. Financijskim sredstvima EU-a podupirale su se uključive nacionalne reforme i inicijative tijekom cijelog razdoblja.

Istraživanje o Romima iz 2024. pokazuje da su se poboljšanja postigla za 10 od 16 pokazatelja koji se upotrebljavaju za praćenje Strateškog okvira EU-a za Rome. Na primjer, čini se da se većina ciljeva iz Strateškog okvira EU-a za Rome koji se odnose na zapošljavanje može ostvariti do 2030. Međutim, i dalje su potrebne znatne mjere kako bi se postigli svi ciljevi, među ostalim dosljednijim utvrđivanjem nacionalnih ciljeva. Kratkoročno financiranje, neujednačeni okviri za praćenje i ograničena koordinacija na svim razinama upravljanja i dalje narušavaju djelotvornost i održivost politika za osiguravanje jednakosti i uključivanja Roma.

Predstojeće godine bit će presudne. Borba protiv antiromizma i daljnji napredak u pitanjima jednakosti, uključivanja i sudjelovanja Roma zahtijevat će trajnu političku predanost, djelotvorne sustavne reforme, veće institucijske kapacitete, integrirani i međusektorski pristupi politikama te predvidljiva dugoročna ulaganja. Od iznimne važnosti bit će i djelotvorna provedba te snažno vodstvo javnih tijela. Predstojeći VFO pružit će važnu priliku za daljnje intenziviranje tih mjera.

Jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma nisu samo ukorijenjeni u temeljnim pravima, nego su i strateški prioriteti za Europu. U kontekstu demografskog pada, manjka radne snage i sve veće globalne konkurencije, uključivanje Roma – jedne od najmlađih europskih skupina stanovništva – može doprinijeti i gospodarskoj otpornosti. Kako se približava 2030., Strateški okvir EU-a za Rome mora i dalje osiguravati napredak u pogledu tih prioriteta i ujedno pridonositi dugoročnoj koheziji i konkurentnosti Europe, u skladu s predanosti EU-a načelu da nitko ne bude zapostavljen.